

DARS MASHGULOTLARIDA ÒQUVCHILARDA KREATIV KOMPITENSIYANI SHAKLLANTIRISH MASALASI

Zakirova Shaxnoza Muratjonovna

*Toshkent viloyati Yangiyul shahar 2-son politexnikumi o'quv ishlari bo'yicha
direktor o'rinbosari.*

Annotatsiya: Har bir sohada kun talabiga mos holda ish yuritish talab etilmoqda. Shu jumladan o'sib kelayotgan avlod bilan ishlaydigan o'qituvchilarga ham ko'plab talablar va mas'uliyat yo'klanmoqda. O'qituvchi zamonaviy o'quvchilar nima bilan yashayotganini tushinishi hamda ularga mos holda bo'lishi darkor. Maqolada dars mashg'ulotlarida o'quvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirish masalasi yoritildi.

Kalit so'zlar: kreativlik, kompetensiya, ijodiy, stimul, intellektual, ravonlik, moslashuvchanlik, o'ziga xoslik, yaratuvchanlik, yondashuv, metodlar.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi mustaqilligi e'lon qilinganidan keyin barcha sohalar qatori ta'lim sohasida ham islohotlar amalga oshirila boshlandi. Mustaqil respublikamizning jahon hamjamiyatida o'z o'rini topishi, mamlakatimizga xorijiy sarmoyalarni jalb etishi, bozor iqtisodiyotiga o'tishini ta'minlash, ilmiy-texnika taraqqiyoti bilan hamqadam bo'lishi uchun jahon andozalariga mos salohiyatli kadrlar tayyorlash muhim ahamiyatga ega. Shunga ko'ra, respublikada "Ta'lim to'g'risida"gi va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qonunlar qabul qilindi. Ularda barkamol shaxs va malakali mutaxassis tarbiyalash jarayonining mohiyati to'liq ochib berilgan. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 2004-yil 21-maydagi qaroriga muvofiq qabul qilingan "2004-2009-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi"da belgilangan

beshta ustuvor yo‘nalishning uchinchi qismi bo‘yicha umumta’lim maktablarining davlat ta’lim standartlari va o‘quv dasturlarida dasturlarni takomillashtirish vazifasi belgilangan. O‘quv rejasiga tegishli o‘zgartirishlar kiritildi, ta’lim standartlari va kompetensiyaga asoslangan yondashuvga asoslangan o‘quv dasturi yaratildi. Hozirgi zamon standartlarini amalga tadbiiq etish o‘qituvchidan nafaqat yuqori malakani va doimiy kasbiy rivojlanishni, balki o‘z ishiga ijodiy yondashishni talab etadi. Kreativlik tushunchasi (lot., ing. "create"-yaratish, "creative"-yaratuvchi, ijodkor) ingliz tilidan tarjima qilinganda ijod ma’nosini anglatadi.

Kreativlikni: ijodga intilish, hayotga ijodiy yondashish, o‘ziga doimiy tanqidiy nazar solish va tahlil etish deyish mumkun. Hozirgi zamon psixologiya va pedagogika lug‘atlariga asoslanib o‘qituvchining kreativligi deb uning fikrlaridagi sezgilaridagi, muloqotdagi, alohida faoliyat turidagi, ijodiy yondashish, bilish darajasi deb ta’riflash mumkun. Kreativlik insonda mavjud ma’lumotlarni qayta ishlab chiqarish va ularni cheksiz yangi modelini yaratishga javob beradi.

“Kreativlik otasi” nomi bilan mashhur Pol Torrans to’rtta kreativlik konikmasini aniqlagan. Uning olib borgan tadqiqotlari shundan dalolat beradiki, mazkur kreativ ko’nikmalarni shakllantirish va ularni baholash mumkun:

1. Ravonlik. Ko’plab g’oyalarni o’ylab topish ko’nikmasi ko’p degan so’zga asoslanadi.
2. Moslashuvchanlik. Turli g’oyalarni o’ylab topish ko’nikmasi o’zgartirish degan so’zga asoslanadi.
3. O’ziga xoslik. Boshqalarga o’xshamagan, ajralib turuvchi g’oyani o’ylab topish ko’nikmasi noyob degan so’zga asoslanadi.
4. Yaratuvchanlik. G’oyalarni kengaytirish ko’nikmasi qo’shish degan so’zga asoslanadi.

Kreativlik darslarida pedagoglardan ajoyib g’oyalarni o’ylab topish (o’ziga xoslik); ularni kengaytirish (ishlab chiqish); yoki boshqa g’oyalar bilan solishtirish

va ulardagi bog'liqlikni topish (moslashuvchanlik) talab etilganda, mazkur ko'nikmalar bir-biri bilan kesishadi.

Patti Drepeau tomonidan ham shaxsda kreativlik sifatlari ni muvaffaqiyatli rivojlantirishning to'rtta yo'li ko'rsatilgan:

- Kreativ fikirlash ko'nikmasini shakllantirish;
- Amaliy kreativ harakat ko'nikmalarini rivojlantirish
- Kreativ faoliyat jarayonlarni tashkil etish;
- Kreativ mahsulot (ishlanma) lardan foydalanish.

Xorijiy pedagoglar, xususan, Patti Drapeauning fikricha, bir shaxsning ayniqsa o'qituvchining kreativligi boshqalarni ijodiy jarayonini tashkil etishga ruhlantiradi.

. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv deganda nimani tushunamiz? "Kompetentlik" so'zi "raqobatlash" so'zidan kelib chiqqan va "raqobatlash" degan ma'noni anglatadi. So'zma-so'z tarjima qilinganda, bu "raqobat qobiliyati" degan ma'noni anglatadi. Ilmiy-pedagogik va psixologik manbalarga ko'ra kompetensiya juda murakkab, ko'plab fanlar uchun umumiy bo'lgan ko'p komponentli tushunchadir. Shuning uchun uning talqinlari ham hajmi, ham mazmuni, ham semantik va mantiqiy mazmuni bilan farqlanadi.

Bu atamaning mohiyati ham "samaradorlik", "moslashuvchanlik", "yutuq", "muvaffaqiyat", "tushunuvchanlik", "samaradorlik", "o'qilishi", "sifat", "xarakterlilik", "sifat", "miqdor" kabi tushunchalarga asoslanadi. "Kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalarini tavsiflashda quyidagi holatlarga alohida e'tibor beriladi:

- bilimlarni amaliy qo'llash;
- shaxsning tarbiyasi, xususiyatlari, fazilatlar;
- amaliy faoliyatga tayyorgarlik ko'rish choras;
- muammolarni hal qilish, amaliyotda zarur natijalarga erishish qobiliyati;

- shaxsning kasbiy faoliyatini ta'minlaydigan bilim, ko'nikma va malakalarning yaxlitligi;

- faollashtirilgan (amalga kiritilgan) tuzilmalar to'plami;

- bilim, tajriba;

- shaxsning maqsadli hissiy irodasi .

Kompetensiyaga asoslangan ta'lim o'quvchilarda mustaqillik, faol fuqarolik pozitsiyasi, tashabbuskorlik, o'z faoliyatida ommaviy axborot vositalari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan oqilona foydalanish ko'nikmasi, kasb-hunarni ongli ravishda tanlash, sog'lom raqobat va umumiy madaniy ongni rivojlantiradi. Inson o'z hayotida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va kasbiy munosabatlarga kirishishi, jamiyatda o'z o'rnini egallashi, oldida turgan muammolarni hal qilishi, eng muhimi, o'z sohasi va kasbi bo'yicha raqobatbardosh bo'lishi zarur.

Bundan tashqari, ta'limda har bir fanni o'zlashtirish jarayonida o'quvchilarda ushbu fanning o'ziga xosligi va mazmunidan kelib chiqib, shu sohaga oid aniq kompetensiyalar ham shakllanadi.

Kompetensiyaga asoslangan ta'lim o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni alohida shakllantirmasdan, ularni har tomonlama egallashni talab qiladi. Shunga ko'ra, o'qitish usullari ham o'zgaradi. Keling, kompetensiyaga asoslangan yondashuv yordamida o'qitish usullarini tanlash va qurish asoslarini ko'rib chiqaylik. Buning uchun biz kompetentsiya va kompetentsiya tushunchalarini aniqlaymiz. Keling, uning tuzilishi va funktsiyalarini aniqlaymiz. Keyin biz asosiy va fan kompetensiyalarini loyihalash texnologiyasini yaratamiz.

Bu erdan o'qitish usullarini tanlash tamoyillariga amal qiling. Kompetentsiya - bu o'quvchini ma'lum bir sohada samarali faoliyat ko'rsatishga tayyorlash uchun oldindan belgilangan ijtimoiy ehtiyoj. Kompetentsiya ko'p qirrali va bir nechta talqinlarga ega.

Kompetentsiya - talabaning tegishli malakalarni egallashidir.

Компетентсиya - bu talabaniy shaxsiy fazilatlarini va uning faoliyat sohasida egallagan minimal tajribasi.

Компетентсиya - bu talabaniy shaxsiy fazilatlarini (bilimlar, ko'nikmalar, qobiliyatlar, qobiliyatlar) va belgilangan ijtimoiy va shaxsiy sohadagi faoliyatda to'plangan tajriba bilan belgilanadi.

Компетентсийalarni ta'lim kompetentсийalaridan farqlash kerak. Ta'lim kompetentсийasi o'quvchiniy kelajakdagi to'liq hayotidagi faoliyatini modellashtiradi. Masalan, inson ma'lum bir yoshga etgunga qadar ma'lum kompetentсийalarni qo'llay olmaydi. Lekin bu ularni o'quvchida shakllantirish mumkin emas degani emas. Bunday holda, biz ta'lim kompetentсийasi haqida gapiramiz. Masalan, o'quvchi maktabda fuqarolik kompetentсийasini shakllantirsa, maktabni tugatgandan so'ng undan to'liq foydalanadi. Shunga ko'ra, bunday kompetentсийalar o'quv davrida ta'lim kompetentсийalari sifatida namoyon bo'ladi.

O'quvchilarning turli kompetentсийalarini tahlil qilish ularda ijodiy yo'nalish borligini ko'rsatadi. Ijodiy kompetentсийalar "tajribadan foydali ma'lumot olish", "muammoni hal qilish", "oldingi va joriy voqealar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash", "yangi yechimlarni topish" kabilarni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, sanab o'tilgan ko'nikmalar talabaniy faoliyati va tajribasi, bilimi, qobiliyati va ko'nikmalarining butun majmuasini aks ettirmaydi. Kompetentсиya - kompetentсийalarni qo'llash uchun minimal tajriba miqdori talab qilinadi. O'quvchilarni tayyorlashga talablarni shakllantirishda, shuningdek, o'quv jarayoni va darsliklarni loyihalashda buni unutmaslik kerak .

Adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim tizimida o'quvchilarning kompetentсийalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari (I qism). O'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent 2015 y. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

T.N.Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston pedagogika fanlari ilmiy-tadqiqot instituti.

2. Muslimov N.A. "Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi". Toshkent 2013 yil.

3. Якубова Х. С., Мухамедова Х. Б. Трудовое воспитание, как социальное явление в педагогике // Высшее и среднее профессиональное образование России в начале 21-го века: состояние, проблемы, перспективы развития. – 2018.

4. Мухамедова Х. Б., Юлдашева Н. Ю. Инновационный подход к эффективной организации внеклассной деятельности учащихся общеобразовательной школы // Вестник науки и образования. – 2020. – №. 5-1 (83).

5. Мухамедова Х. Б. Формирование навыков по конструированию чертежей швейных изделий у учеников на уроках технологии // Проблемы современной науки и образования – 2021– № 3 (160).